

**YEŞİL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN YEŞİL EKONOMİ:
AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI - TÜRKİYE İNCELEMESİ**

**GREEN ECONOMY FOR GREEN SUSTAINABILITY:
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES – TURKEY REVIEW**

Nurdan KUŞAT¹

ÖZET

20.yy da dünya ekonomilerine yön veren yeni ekonomik düzenin, toplumsal hayatın sadece ekonomik boyutunu etkilemediği bilinen bir gerçektir. Toplumsal hayat bu yeni düzen sayesinde sosyal, siyasal, kültürel, coğrafik, demografik, çevresel ve saymadığımız pek çok alanda değişim ve dönüşümlere sahne olmuştur. Fakat bu değişimlerin toplumsal hayat üzerindeki etkilerinin bazen olumlu, bazen olumsuz olduğu gözlenmektedir.

Bu çalışmada ekonomik kalkınmalarını sürdürülebilir kılmak isteyen ülkelerin, tahrip ettikleri çevre yüzünden katlandıkları negatif dışsallıklar incelenecektir. Bu bağlamda önce genel bir değerlendirme yapılacak, sonrasında Türkiye’de son dönemde yeşil sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi adına yapılan çalışmalar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Ekonomi, Yeşil Sürdürülebilirlik, Çevre, Türkiye

ABSTRACT

In 20th century, it is a known reality that new economic order which leads to world economics do not only affect economic dimension of social life. Social life, within that deal, has witnessed many changes and transformations in social, political, cultural, geographical, demographical, environmental and many other areas which we did not mention. But it is seen that these changes have an affect on social life sometimes positive or negative.

In this study, for countries that want to be sustainable in their economical growth; an investigation regarding the negative externalities that they have to deal with because of the environment that has been destroyed. Under this circumstances; firstly a general evaluation will be done, and then the study regarding the green sustainability and green economy in Turkey will be evaluated.

Key Words: Green Economy, Green Sustainability, Environment, Turkey

¹ Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğirdir Meslek Yüksekokulu

1. Giriş

Sürdürülebilirlik kelimesi içinde bulunduğumuz yüzyılın tüm faaliyet alanlarına girmiştir. Sürdürülebilir kelimesinin özünde yatan; bugünkü kaynakların gelecek nesillere kayıpsız bir şekilde aktarımını sağlamaktır. Genelde kelime ekonomik ağırlıklı gibi görünse de, sadece üretim ve tüketimde, iç ve dış ticarete, büyüme ve kalkınmada kullanılmadığını; kültürel, siyasal, sosyal, çevresel pek çok alanda yoğun bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz.

Bu çalışmada sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir çevre yardımıyla sağlanabileceği temel düşüncesinden yola çıkılmaktadır. Yanlış anlaşılması gereken; sürdürülebilir ekonomik kalkınma için sürdürülebilir çevrenin gerekli koşul olmasına rağmen yeterli koşul olmayacağıdır. Fakat bu çalışma ile sürdürülebilir kalkınma için sürdürülebilir çevrenin önemine ağırlık verilecek ve sürdürülebilir çevre yerine “yeşil sürdürülebilirlik” kavramı kullanılacaktır.

Yeşil sürdürülebilirlik için ülke ekonomilerinin “yeşil ekonomi” şekline dönüştürülmesi gerekir. Ekonomi kavramı zaten özünde kıt kaynakların en etkin şekilde kullanımını içine alan bir kavramdır. Yeşil ekonomi ile de mevcut kaynakların etkin kullanımının yanı sıra kullanım sonrası ortaya çıkan tüm atıkların da etkin kullanımı yani pozitif dışsallıklar anlatılmak istenmektedir. Ayrıca üretim sürecinin sonunda yaratılan negatif dışsallıkların da telafi edilmesi gerektiği yeşil ekonomi görüşünün içerisinde yer almaktadır. Bu negatif dışsallıklar ağırlıklı olarak ekolojik yapıya verilen zararları içerisine almaktadır.

Üretmek ve üretirken ekolojik yapıyı korumak; daha çok üretmek ve daha çok üretirken ekolojik yapıyı daha çok korumak birbiriyle çelişen bir yapı oluşturur. Üretim için gereken üretim faktörlerinden bir tanesi “Doğa” yada “Toprak” dır. Daha çok üretim, daha çok doğa ve toprak kullanımı anlamına gelir. İşte bu noktada da bu çalışma ile yapmaya çalıştığımız; yeşil sürdürülebilirlik ile yeşil ekonomi anlayışını bu çelişkiye sürükleyen yapılanmaların gerekçelerini ortaya koymaktır. Hem yeşil ekonomiyi hem yeşil sürdürülebilirliği aynı anda yaşamak arzu edilirken, üretim sürecinde ortaya çıkan avantaj ve dezavantajların neler olduğunu bilmek ve sonrasında bu dezavantajlarla savaşmak için alınacak tedbirleri ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Ama bu amaç çerçevesinde küresel düzen içerisinde ekonomik performansı ile dikkat çeken bir ülke konumundaki Türkiye’nin yeşil sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi adına bir değerlendirmesi de gerçekleştirilecektir. Bu değerlendirme yapılırken özellikle Türkiye’nin son kalkınma planı (Dokuzuncu Kalkınma Planı/2007-2013) ve 2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar’ın yeşil ekonomi üzerindeki etkilerine yer verilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler için de bu çalışmanın bir örnek teşkil etmesi ve kendi ülkelerini gözden geçirmeleri için bir fırsat oluşturması beklenmektedir.

2. Yeşil Sürdürülebilirlik ve Yeşil Ekonomi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, yerkürenin kaynaklarının hor kullanılmasıyla ortaya çıkan çevresel dejenerasyon ve bu dejenerasyonun ortaya çıkardığı küresel felaketler; doğal kaynakların sınırsız olmadığını insanoğlunun anlamasında etkili olmuştur. Aslında bu bozulmaların kökeni 20. yy sonlarında yaşanan hızlı küreselleşme ile atılmış, sonuçlarını toplamak ve gerçek anlamda çözüm önerileri geliştirmek ise 21. yy' a nasip olmuştur. Yaşanan gelişmeler ülkelerin tek amaçlarının gelişmek ve kalkınmak olmaması gerektiğini; bu temel amaçlara ulaşabilmek ve sonuçları sürdürülebilir kılmak için doğal kaynak dengesini korumak gerektiğini ortaya koymuştur. Kısaca çevreyle dost kalkınma ve gelişme politikaları oluşturulmalı ve uygulanmalı görüşü yaygınlaşmıştır.

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramının yeşil kavramıyla birlikte bir anlam oluşturduğu iyice netleşmiş vaziyettedir. Sürdürülebilir kalkınma denilse bile, bunun arkasında mutlaka sürdürülebilir çevrenin, yani bir başka ifadeyle yeşil sürdürülebilirliğin olduğu yadsınamaz. Sürdürülebilir kalkınma yapısında kalkınma ve çevre olguları birbirini tamamlayan ve birbirine gereksinim duyan kavramlar olarak yer alırlar. Fakat ilginç olan şudur ki, bu iki kavram maalesef birbiriyle sürekli çatışma halindedir. Kalkınmak için sürekli olarak kaynak tüketimine ve kaynak içinde çevrenin insanoğluna sunduğu faktörlere ihtiyaç vardır. Daha çok üretim daha çok kaynak ve daha çok çevre tüketimi anlamına gelir. Ama esas sorun çevresel kaynakların kendilerini yenileme sürecinde ortaya çıkmaktadır. Çevre kendisini yenilemekte zorlanmakta ve bunu insanoğluna başka şekillerde ifade etmeye başlamaktadır. Ayrıca bir diğer sorun da üretim sürecinin ortaya çıkardığı atıkların ekosistem tarafından kabullenilmesinde ortaya çıkmakta ve bu sürecin sonucunda ortaya çıkan da çevre kirliliği olmaktadır. Hem çevrenin aşırı kullanımının ortaya çıkardığı yenilenememe sorunu, hem de üretim sonucunda çevreye salınan atıklar çevrenin dejenerasyonuna ve tahribatına sebep olmaktadır. Bu sıkıntılar aslında ekonomik anlamda üretimin ortaya çıkardığı negatif dışsallıklardan başka bir şey değildir.

Geçen yüzyılın son çeyreğinde ağırlıklı olarak varlığını hissettiren küreselleşme akımları; tüm dünya ekonomilerinin hem reel hem de finans piyasalarında köklü değişimler yaratmıştır. Bu değişimlerden ister gelişmiş olsun ister gelişmemiş, tüm ülke ekonomileri az yada çok etkilenmiştir. Etkilenme ile ilgili olarak yaşanan tek farklılık, ülkelerin karşılaştıkları etkiye verdikleri tepki konusunda olmuştur. Gelişmiş ülkeler gelişme aşamasını yaşarken yaptıkları aşırı üretimin çevreye verdiği zararı geliştirmekte olan ülkelere önce fark etmişler ve kendi ülkeleri adına öncül tedbirleri almaya başlamışlardır. Bu tedbirlerden en yaygın kullandıkları da, özellikle üretim aşamasında çevreye en yoğun zararı veren üretim aşamalarının ve üretim alanlarının geliştirmekte olan ülkelere kaydırılmasıdır. Fakat bunun geçici ve çok kısıtlı bir çözüm yolu olduğu kısa sürede anlaşılmiş ve tüm ülkeler için ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir kılınmasının bir zorunluluk olduğu gerçeğiyle yüzleşilmiştir.

Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin çevresel sürdürülebilirlikle yada bizim tabirimizle yeşil sürdürülebilirlikle sağlanabileceğinin anlaşılması, uluslararası arenada ses getiren bazı bildirge ve raporlarda dile getirilmeye çalışılmıştır. 1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı - UNCHE- düzenlenmiş ve belki de çevre konusundaki ilk küresel öngörü bu konferans sonucunda yayınlanan “Stockholm Bildirgesi” ile tüm dünyaya ilan edilmiştir. Meister ve Japp (1998:399) bu konferans süresince gerçekleştirilen kalkınma ağırlıklı tartışmaların, çevreyle uyumlu bir kalkınma sürecinin ortaya konması yönünde geliştiğini ifade etmektedirler.

Stockholm Bildirgesi özünde sürdürülebilir kalkınma düşüncesine hizmet eden ilk yapılanma olarak kabul edilebilir. Fakat bu düşüncenin gerçek anlamda tüm dünya ülkeleri için bir önem kazanması Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (UNWCED) “Ortak Geleceğimiz” adlı raporuyla olmuştur. 1987 yılında yayımlanan ve dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundland’ın başkanlığında toplanan bir komisyon tarafından hazırlanan bu rapor, sürdürülebilir kalkınma anlayışı konusunda atılan belki de en önemli adım olarak görülür (Kılıçoğlu, 2005:11). Brundland Raporu; sürdürülebilir kalkınma düşüncesi ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynak etkinliğinin maksimum düzeye taşınmasını, ülke nüfuslarının kontrol altına alınmasını ve belki de en önemlisi çevreyle dost teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılmasını ön plana çıkarmaktadır. Ağca’ya göre (2003) bu rapor; ekonomik kalkınmanın çevreyle dost gerçekleştirilmesi gereğine vurgu yapmakta, gelişmekte olan ülkelerin önemli bir rol üstleneceği hem dünyadaki çevre sorunlarını diskalifiye edecek, hem de yoksulluğu önleyecek uzun dönemli bir büyüme trendine girilmesinin gerekliliğini öne sürmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın özünde bir değişim sürecinin olduğunun vurgulandığı Brundland Raporu’nda bu bağlamda pek çok amaçtan bahsedilmekle birlikte “karar almada çevre ve ekonomiyi bütünleştirme” amacı biraz daha fazla ön plana çıkmaktadır (TÇSV, 1991:78). Çevre konusunun uluslararası gündemin önceliği haline gelmesi 1992 yılında Rio de Janeiro’da yapılan “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” yada kısaca “Rio Konferansı” ile gerçekleşmiştir. Bu konferansta çeşitli çevre sorunlarına değinilmiş ve sonuç olarak çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm konularda ve çeşitli düzeylerde yapılması gereken faaliyetleri tanımlayan bir eylem planı olarak “Gündem 21” yayımlanmıştır (Kaya ve Bıçkı, 2006:235). Gündem 21’in yayımlanmasından 10 yıl sonra (26 Ağustos-4 Eylül 2002) Johannesburg’da dünya genelinde sağlanan çok büyük bir katılımı Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” (WSSD) düzenlenmiş ve neticede (1)Siyasi Bildiri ve (2)Eylem Planı olarak 2 temel belge ortaya çıkmıştır (Kaya ve Bıçkı, 2006:236).

Çevre her ne kadar yaşamımızı sürdürdüğümüz bir alan olarak ifade edilse de, aslında çok büyük bir ekosistemi anlatır. Bu ekosistem bize fiziksel ve biyolojik pek çok ihtiyacımızı karşılayacak fırsatlar sunar. İktisadi çevre de ekonomik üretim sürecine her türlü kaynağı sunan temel yapıyı

oluşturur. Kısaca hammadde deposudur. Üretimin ana kaynağıdır. Kaynakların kıt olduğu mantalitesiyle yola çıkarsak, çevresel kaynakların da kıt olduğunu ve mümkün olduğunca etkin kullanılması gerektiğini söyleyebiliriz. Özellikle sürdürülebilir bir kalkınma için bunun gerekli koşul olduğunu da belirtebiliriz.

En az iktisadi çevre kadar önemli olan kültürel ve tarihi çevre de kalkınmanın sürdürülebilirliğinde oldukça önemli rol oynar. Ülkelerin kültürel ve tarihi değerlerinde ortaya çıkan dejenerasyon ne yazık ki telafisi mümkün olmayan kalkınma problemlerine sebep olmaktadır. Çünkü geçmişten günümüze gelen değerlerin kaybının telafisi imkansızdır. Bu da gelecek nesillerin geçmişlerini tanımamalarına ve geçmişi olmayan bir neslin gelecek konusunda da sorunlar yaşamasına sebebiyet verecektir.

Uslu'ya göre (1997:43) sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması tüm ekonomiler için bir zorunluluktur. Ama bu amaca ulaşmak için ekolojik yapıyı ekonomik çerçeve içinde bir birleşen olarak görmektense, ekonomiyi ekolojik çerçeveler içine yerleştirmek daha mantıklı olacaktır (Uslu, 1997:43).

3. Yeşil Ekonomi Çerçevesindeki Küresel Gelişmelerin Türkiye'deki Yansımaları

Çevre ile ilgili olarak küresel boyutta atılan en büyük adım Stockholm Bildirgesi (1972) ile gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler'in çevreye duyarlılığını yansıtan bu gelişmeyi, daha büyük bir adım olarak 1987 yılında yayınlanan Brundlant Raporu –ortak geleceğimiz- takip etmiştir. Sürdürülebilir kalkınma düşüncesine özünde yer veren bu rapor, yeşil ekonomi için adeta bir anayasa niteliği de oluşturmuştur. 1992 yılında Rio Konferansı ve bu konferansta “Gündem 21” başlığıyla oluşturulan eylem planı da, Birleşmiş Milletler'in yeşil ekonomi ve yeşil sürdürülebilirlik için attığı önemli bir diğer adım olarak görülebilir. Ayrıca Rio Konferansı'nda hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 1997 yılında imzalanan “Kyoto Protokolü” ve 2000 yılının Eylül ayında Birleşmiş Milletler'ce gerçekleştirilen Binyıl Zirvesi çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için hedefleri belirleyen yapı taşları olmuştur.

Birleşmiş Milletler'in çevreyle ilgili küresel düzenlemelerinin tarihi gelişimi kabaca bu şekilde özetlense de, çevre konusunda en büyük yankının Brundlant Raporu ile gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması (1960) ve planlı döneme geçişin ilk üç beşer yıllık dönemlerinde çevreyle ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde de değinildiği üzere 4. Beş Yıllık Kalkınma Planında çevre kirliliği ile ilgili konulara yer verilirken, 5. Beş

Yıllık Kalkınma Planı dışı açık kalkınma politikalarının kabul edilip uygulanmaya başlandığı bir dönem olarak, yasal, kurumsal ve finansal düzenlemelere ağırlıklı olarak yer vermiştir.

2006 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda kapsamlı bir düzenlemeye gidilerek, özellikle sulak alanların korunması, nesli tehlike altında olan bitki ve hayvanların korunması, çevre tazminatı, yerel yönetimlerin çevre yönetimindeki önemi gibi konularda ayrıntılı yapılanmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çevre için yapılan yatırımları teşvik etmek amacıyla da bir takım düzenlemelere gidilmiş olmakla birlikte, uygulama aşamasında çeşitli eksiklikler mevcuttur (Yıkılmaz, 2011:34).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1998 yılında hazırlamış olduğu Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma belirleyicilerini ortaya koyan ve eylem planları öneren bir politik taslak olmuştur (DPT, 1998). Türkiye 2002 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ne Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Raporu hazırlayarak katılmış, 2006 yılında da Devlet Planlama Teşkilatı nezdinde Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur (Yıkılmaz, 2011:35-36).

Türkiye çevre koruma ağırlıklı olarak gerçekleştirdiği eylemlerde sadece Birleşmiş Milletlerin uygulamalarından etkilenmemiş, Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefi çerçevesinde bu birliğin yaptırım gücünden de etkilenmiştir. Özellikle Avrupa Birliği'nin çevre politikası, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu sürecinde çeşitli reformlar gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Ertürk, 2011:397). Fakat bu reformların gerçekleştirilmesi için gereken finansmanın büyük olacağı düşünüldüğünde, Avrupa Birliği'nin teşviklerine ihtiyaç olduğu anlaşılacaktır.

Çevre ile ilgili düzenlemelerde yaptırım mercisinin ne olduğu çok önemli değildir. Önemli olan bu düzenlemeleri gerçekleştirecek kurum ve kuruluşların yaptıkları işe gösterdikleri önem ve verdikleri değerdir. Olaya Türkiye açısından baktığımızda Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın çevre politikasının kurumsal çerçevesinin oluşturulmasından birinci derecede sorumlu olduğunu görürüz. Ayrıca Tarım ve Köyşleri, Sağlık, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür ve Turizm Bakanlıklarının, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, İller Bankası gibi kurumların da çevreyle ilgili olarak sorumlulukları yüksektir (Aksu, 2011:21-24).

Bu bağlamda bahsi geçen kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, özel sektörün küresel arenada rekabet gücünü artırmaya yönelik çevre yatırımlarını da hızla artması söz konusudur. Bu artışta çevreyle dost üretime getirilen teşviklerin rolü olduğu söylenebilir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının çevre konusundaki farkındalıklarında da olumlu yönde gelişmeler olduğu ve faaliyetlerinin çevre yönünde aktif bir şekilde geliştiği gözlenmektedir (Aksu, 2011:24).

4. Yeşil ve Sürdürülebilir Ekonomilerin Avantaj ve Dezavantajları

Yeşil ve sürdürülebilir ekonomilere geçişin avantaj ve dezavantajları son yıllarda en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Barbiroli (2011:24) yapmış olduğu çalışmada yeşil ve sürdürülebilir ekonomilere geçiş sürecinde ve sonrasında toplumun yaşayabileceği avantaj ve dezavantajları belirtmektedir. Bu avantaj ve dezavantajlar Tablo 1’de özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Yeşil ve Sürdürülebilir Ekonomilere Geçiş ve Sonrasında Yaşanabilecek Avantaj ve Dezavantajlar

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
1. Çevreyle uyumlu ekonomik mallar ortaya çıkar.	1. Enerji ve maden kaynaklarının fiyatları yükselir.
2. Tüm faaliyet alanlarında yeni teknolojilerin gelişmesi ile küresel ve yerel ihtiyaçların daha uygun bir şekilde karşılanması mümkün olur.	2. Tarımsal gıda ve tarımsal endüstri kaynaklarında yüksek fiyatlar teşekkül eder.
3. Yeni ürünlerin sahip olduğu yeni işlevler, bu malların kullanım değerlerini maksimum düzeye çıkarır.	3. Tüm alanlarda yeni teknolojilerin geliştirilmesi için yüksek yatırım maliyetlerine ihtiyaç vardır.
4. Sürdürülebilir yönetim ölçütlerine adaptasyonun sağlanması ile ilgili olarak işletme rekabetleri gelişir.	4. Dayanıklı ürünlerin üretim maliyetleri ve pazar fiyatları artar.
5. Küçük ve orta ölçekli hizmet ve teknik yardım firmaları ortaya çıkar ve yeni iş imkanları yaratır	5. Şirket ilişkilerinde, ölçülerinde ve ürettikleri ürünlerin değerinde azalış ortaya çıkar.
6. Orijinal çevresel dengelerin restorasyonu sağlanır.	6. Genelde büyük ölçekli işletmelerde işsizlik artar.
7. Genel kaynak verimliliği artar, enerji ve diğer doğal kaynaklara olan talep azalır.	7. Muhtemelen küresel düzeyde kişi başına düşen gelirlerde azalışlar ortaya çıkar.
8. Sürdürülebilir şehirlerde yaşam kalitesi büyük oranda artar.	8. Ailelerin satın alma gücünde azalışlar meydana gelir.
9. Endüstrileşmiş ve endüstrileşmemiş ülkeler arasında gelişme aşaması uygun bir şekilde başlamışsa, geliri yeniden dağıtır.	9. Şehirleri ve metropollerini sürdürülebilir iş ve yaşam alanlarına dönüştürebilmek için gereken maliyetler büyüktür.
10. Kişisel ihtiyaçlar ve çalışma zamanındaki hareketlilik azalır, kaynak verimliliği artar, yeni malzemelere bağlı olarak kirlilik ve enerji yoğunluğu azalır.	10. Ekolojik ses getiren ve ekonomik avantajları olan yeni taşıma ve ulaşım sistemlerinin üretilmesi için gereken yatırım maliyetleri yüksektir.

KAYNAK: Barbiroli, G. (2011:24) **Economic consequences of the transition process toward green and sustainable economies: costs and advantages**, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology* Vol. 18, No. 1, February 2011, 17–27

Sürdürülebilir ekonomilerin yeşil ekonomiler olması gereği ekonomik literatürde sürekli dile getirilmektedir. Bu amaca ulaşma doğrultusunda kentsel alanlarda yeşil yapılanma ve oluşumlara imkan tanımanın yeşil ve sürdürülebilir ekonomilerin oluşumuna hizmet edeceği düşünülebilir. Bu bakış açısından yola çıkarak kentsel yeşil alanların oluşumuna özen göstererek oluşulacak fayda Haq tarafından (2011:601-603) üç ana başlıkta toplanarak incelenmiştir. İnceleme sonuçları Tablo 2'nin yardımıyla kısaca özetlenmektedir.

Tablo 2. Kentsel Yeşil Alanların Faydaları

1. Çevresel Faydalar	- Ekolojik Fayda: Biyolojik çeşitlilik ve iklim düzenlemesi.
	- Kirlilik Kontrolü: Hava ve gürültü kirliliği kontrolü.
	- Bio çeşitlilik ve doğa koruma: Türlerin üremesi, bitkilerin korunması, toprak ve su kalitesi.
2. Ekonomik ve Estetik Faydalar	- Enerji Tasarrufu: Bitkilerin hava sirkülasyonunu artırarak, soğutma etkisi yaratması.
	- Emlak Değeri: Yeşil alanların hem ikamet edenler hem de yatırımcılar için gösterişli yerler olması nedeniyle emlak rayiç bedellerinin artması.
3. Sosyal ve Psikolojik Faydalar	- Rekreasyon ve Mutluluk: Yeşil alanların insanlara eğlenme ve dinlenme imkanı sağlayarak mutlu olmalarına hizmet etmesi.
	- İnsan Sağlığı: Kentsel yeşil alanların fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde olumlu etkiler yaratması.

KAYNAK: Haq, S.M.A. (2011: 601-603) **Urban Green Spaces and an Integrative Approach to Sustainable Environment** *Journal of Environmental Protection*, 2, 601-608

Kentsel yeşil alanların sağladığı faydalarla ilgili gerçekleştirilmiş farklı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Blound ve Svan'ın (1999:301) yaptığı çalışma sonuçları bir yeşil alanın oluşturulmasının o yeşil alanda hava kirliliğinin %85'ini filtrelediğini ve doğal çevreye maruz bırakılanların stres düzeyinin, kentsel çevreye maruz bırakılanlara oranla hızla arttığını göstermektedir. Grahn ve Stigsdotter'in (2003:1-18) İsveç'te gerçekleştirdiği çalışma sonuçları da

Blound ve Swan'ın (1999) çalışma sonuçları ile örtüşmekte ve kentsel yeşil alanlarda daha fazla zaman geçiren insanların daha az stresli olduklarını göstermektedir. Loures ve arkadaşları da (2007) yeşil alanların oluşturduğu işlevsel ağın ekolojik devamlılığının sağlanması açısından önemli olduğunu belirtir.

Yukarıda belirttiğimiz çalışma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere; kentsel bölgelerde yeşil alanların oluşturulması ekonomik faydaların yanı sıra toplumsal pek çok fayda yaratmaktadır. Fakat ne yazık ki bu alanların en az oluşturulması kadar, yönetilmesi de oldukça zordur. Masakazu'ya göre (2003) şehirlerdeki en büyük tehdidi su ve hava kirliliği oluşturur ve düşük gelirli kesim de yetersiz hijyen, kötü drenaj ve katı atık toplama hizmetlerinin eksikliği yüzünden sık sık hastalıklarla karşı karşıya gelir. Barlam ve Dragicevic'e göre (2005) de kent sakinlerinin sosyo-ekonomik, çevresel, psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için, şehirlerdeki yeşil alanların içinde tesisler oluşturmak ve bu tesisleri etkin kılmak gerekir. Bu zorluklar toplumun sosyo-ekonomik yapısıyla yakından ilişkilidir.

Kentte yaşayan insanların sayısı ve mevcut yeşil alanların miktarı arasındaki ilişki de önemlidir. Xion-Jun (2009) nüfus ve yeşil alan miktarı arasındaki ilişkiyi yorumlamada kullanılan yeşil alan oranı, yeşil alan yüzdesi ve kişi başına düşen yeşil alan miktarı gibi terimlerin varlığından bahseder. Fakat yine de bu ölçümlerin yapılması ve bu ölçümler yapılsa da olması gereken değerlerin belirlenmesi çok kolay değildir. Yeşil alanların sayısal değerleriyle ilgili bir diğer sorun da; artan nüfus ve pahalanan inşaat alanlarının zaten az olan yeşil alan üzerinde azalış yaratması ile ilgilidir. Fakat Altunkasa ve Uslu (2004) böyle bir eğilimin olduğunu kabul etmelerine rağmen, yapılan çalışma sonuçlarının, insanların yeşil alanların artması için daha yüksek fiyatlar ödemeye gönüllü olduklarını gösterdiğini ifade ederler.

Gerek kent yaşamının içerisinde, gerekse kırsal kesimde mevcut yeşil alanların korunması ve yeni yeşil alanların oluşturulması ile ekonomik katma değer artması sağlanırken, sağlık koşullarının iyileşmesiyle sağlık açısından da sürdürülebilir bir yapı oluşmasına imkan tanınmış olacaktır. Bu süreç yaşam standartlarında iyileşme sağlayarak sürdürülebilir kalkınmayı beraberinde getirecektir.

5. Yeşil Ekonomi İçin Politika Değişiklikleri

"Yeşil Ekonomi" temasının arkasında yatan temel düşünce sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmaktır. Bu bağlamda da sürdürülebilir ekonomik zenginliği oluşturmak için işleri kolaylaştıracak her türlü düzenlemeyi yapmak ve bu sırada da ülkenin doğal kaynaklarını en optimal düzeyde kullanmak gereklilik arz eder.

Kumar ve Kumar'a göre (2011:961) yeşil ekonomi mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimi ile ilişkili ekonomik aktivitelerin oluşturduğu bir sistemdir ve bu sistemin uzun vadede insanlık adına olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağı muhtemeldir. Yeşil ekonomi anlayışında ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için kaynak kullanımı ve çevresel etkilerin birbirinden ayrılmasına gerek

vardır. Bunun sağlanabilmesi de büyük oranda politik reformların gerçekleştirilmesi ve uygulanabilirliğine bağlıdır.

Piyasa ekonomisinin ekonomik hayatın her alanında istikrarı sağlayacağına inanan ekonomi teorisyenlerine göre; doğal kaynaklar üzerinde iyi belirlenmiş mülkiyet hakları olduğu sürece piyasa ekonomisi ve çevre kavramları arasında bir zıtlık ortaya çıkması mümkün değildir (Ertürk, 2011:240). Fakat maalesef çevresel mülkiyet konusunda yaşanan sıkıntılar ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği ve çevresel koruma konusunda bir zıtlığa sahne olmaktadır. Özellikle de ekolojik yapının doğal elemanlarının (hava, su gibi) mülkiyet haklarının kesin çizgilerle ortaya koyulamaması, piyasa ekonomisinin optimum etkinlik kıstasları doğrultusunda çalışmasını engellemekte ve devletin müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Ekonomi teorisinde de çevre konusunda etkinliği sağlama adına kullanılabilecek en uygun araç olarak vergi ve sübvansiyonlar görülmekte, bir diğer ifadeyle maliye politikasının araçları bu anlamda ön plana çıkmaktadır.

Çevresel etkinliğin sağlanmasında kullanılan vergiler, genellikle “kirletme vergisi” adıyla bilinmekte olup; ekonomik faaliyetleri sonucunda çevreyi tüketen işletmelerden alınan telafi edici vergiler olarak dikkat çekmektedir. Bu vergilendirme genellikle çevreye daha çok zarar veren daha yüksek oranda, daha az zarar verenden daha düşük oranda vergi tahsil edilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, sadece ekonomik faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlardan değil, günlük hayatını devam ettiren çevreyi tüketen hane halkından da benzer vergilerin alınması söz konusudur.

Kirletme vergileri firmaları en az maliyetli üretim süreçlerine yönlendireceği için, firmalar tarafından daha az kirletici teknolojilerin kullanılmasını teşvik edebilir. Ertürk’e göre (2011:296) kirletme vergilerinin gündeme gelmesiyle, firma vergi ödemek yerine atıklarını yeniden değerlendirmeye imkan verecek projeler üzerinde çalışabilir. Dolayısıyla bu bakış açısıyla da olaya yaklaşıldığında, kirletme vergileri çevreyi koruyucu tedbirlerin uygulamaya geçirilmesinde önemli bir özellik gösterir.

Çevresel etkinliğin sağlanmasında kullanılabilecek sübvansiyonlar, kirletme vergilerinin çalışma prensibinin tam tersi şeklinde çalışırlar. Ama yine de kirletme vergilerinin bir alternatifi olarak kabul edilebilirler. Sübvansiyonlar, işletmenin devamı için gerekli teknolojik iyileştirmenin finansmanının sağlanmasında işletmeye mali destek sağlanmasını amaçlayan “negatif rüşvet” olarak da değerlendirilebilir (Ertürk, 2011:465). Ayrıca sübvansiyonların, kirlenmeye yol açmayan firmaları desteklemesi şeklinde kullanımı da söz konusu olabilir. Bu destek faiz indirimleri yada yatırımların belli bir kısmının kamu tarafından karşılanması şeklinde gerçekleştirilebilir.

Yeni ekonomik düzen, klasik iktisat teorilerinin sürdürülebilir kalkınma için yeterli olmadığını gözler önüne sermiştir. İşte bu noktada “ekolojik iktisat” yaklaşımı gündeme gelmeye başlamış ve

boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Ekolojik iktisadın öncülerinden kabul edilen Daly'e göre (2007:86) üretim süreçlerinin her zaman çevreyle dost olması ve her zaman pozitif dışsallık yaratması mümkün değildir. Önemli olan üretim sürecinin ortaya çıkardığı negatif dışsallıkların maliyetinin, ekosistemin tüketilen kaynaklarını yenileme kapasitesinden büyük olmamasıdır.

Gerek ulusal, gerekse uluslararası politika yapımcılar için sürdürülebilir kalkınmanın teşviki oldukça önem arz eder. Bu kalkınmanın da yeşil ekonomiye hizmet edecek temiz enerji teknolojilerinin kullanımıyla sağlanabileceği sıklıkla dile getirilir. Fakat Barbier'a göre (2011:233) yeşil ekonomi uygulamasında karşılaşılan asıl zorluk fonlama konusundadır. Fonlama zorluğu, insanoğluna ekosistemleri kabul ettiren ve onları korumak ve devamlı kılmak için ödeme yapmaya gönüllü kılan bir köprü'nün oluşturulması ile ilişkilidir. Bu zorluğun giderilmesi için bazı fonlama kaynaklarının tesbit edilerek bu kaynakların etkin bir şekilde yeşil ekonomi teşekkülünde kullanılmasına ihtiyaç vardır. Barbier (2011:233) yenilikçi finans mekanizmalarının araştırılarak uygulamaya sokulması gereğinden bahsederken; bu bağlamda özellikle uluslararası finansman imkanları için kur işlem vergilerinin ve ekosistem hizmetleri için de uluslararası ödemelerin fonlama mücadelesinde başarı getireceğine vurgu yapar.

Yeşil ekonomi amacına ulaşmada karşılaşılan bir diğer zorluk yeşil sürdürülebilirliğin sağlanmasında ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan ekolojik bir kıtlığın yaşanmakta olduğu ve bunun tek sebebinin insanoğlunun aşırı üretme ve tüketme arzusu olduğu bilinmektedir. Artan ekolojik kıtlığın ortaya çıkardığı problemler, öncelikle bu kıtlığın ekonomik öneminin tanınmasına engel olan kamusal içerikli hataların (genelde politik) giderilmesini gerektirir. Fakat maalesef çoğu zaman politik arenada alınan kararlar uygulama aşamasına geçirilemeden askıda kalır. Bu olumsuzluğun ortadan kaldırılması çevresel değer ve sosyal sermaye açığı miktarının ekonomik kalkınma politika ve stratejisi ile tamamen uyumlu olması ile mümkün kılınabilir (Barbier; 2011:236). Ayrıca bu politikaların etkili ve uygun bilgilere, teşviklere, kurumlara, yatırımlara ve altyapıya ihtiyaç duyduğu da söylenebilir (Barbier; 2011:236).

Yeşil ekonominin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın yeşil ekonomi çerçevesinde olgunlaştırılması uygulama aşamasında çok da kolay değildir. Bu zorluğu dile getiren Barry (2009:45) Kuzey İrlanda'nın sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için çabalarken çevresel yönetim ve mevzuat arasında yaşadığı sıkıntılardan bahsetmektedir. Bu sıkıntıların temelinde ise ülkenin siyasi anlamdaki sorunlu ve uzun geçmişinin mevcudiyeti yatmaktadır (Barry; 2009:45). Kuzey İrlanda örneğinde olduğu gibi siyasi anlamda geçmişinde çok büyük sıkıntılarla karşılaşan ülkelerin yeşil ekonomiye geçişte daha zorlu bir mücadeleye ihtiyaçları olacaktır. Bu zorlu sürecin sadece siyasi içerikli bir değişimi değil, beraberinde sosyal ve ekonomik bir yenilenmeyi de gerekli kılacağı akıllardan çıkarılmamalıdır.

Sürdürülebilir kalkınmanın teşekkülünde yeşil ekonominin göz ardı edildiği politik uygulamalar maalesef kalkınmanın sürdürülebilirliğinde aksamalara sebep olmaktadır. Bartelmus'un da belirttiği gibi (1999:157) Asya'nın ekonomik mucizesinin maliyeti, doğal kaynak kaybı ve çevre dejenerasyonu olarak kendini göstermiştir. Ekonomik sürdürülebilirlik ve ekolojik sürdürülebilirliği bir arada götürecektir; bu arada bu iki değer birbirini üzerinde yarattığı etkiyi belli standartlar dahilinde ölçecek ve maliyet-fayda analizini ortaya koyacak bir hesaplama sistemine ihtiyaç olduğu kesindir. Bartelmus (1999:169) bu amaç çerçevesinde yaşam standartlarını, doğal kaynak kapasitelerini, kirlilik ve kirlenme standartlarını, canlı sistemlerinin taşıma kapasitelerini, gelir ve servet dağılım standartlarını ve diğer kültürel, politik, sosyal ve demografik hedefleri içine alan bir ölçüm standardı oluşturulabileceğinden bahseder. Oluşturulması muhtemel bu göstergeler sayesinde ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirliğin etkileşimi daha iyi anlaşılabilir, etkin bir ekonomik yapıya sahip olma konusunda başarı sağlanabilir.

Yujing ve Huihuang (2007:233) sürdürülebilir kalkınma sırasında ülkelerin yaşadıkları ekolojik kısıtlamaları tarife dışı engeller olarak değerlendirir. Yeşil engeller olarak da isimlendirebileceğimiz bu tarife dışı engeller, uluslararası ticaretteki sert teknik düzenleme ve standart uygulamalarının yeni bir türü olarak kabul edilebilir. Bu çerçevede yeşil engeller ek çevre vergilerini, pazar ulaşım koşullarını, yeşil teknoloji standartlarını, yeşil paketlemeyi, yeşil güvenlik ölçümlerini ve yeşil kuruluşları içine alan ve gelişmiş ülkelerin mal ithalinde hayvan ve bitki hayatının korunmasını ön plana çıkaran çevresel engeller olarak ifade edilebilir (Yujing ve Huihuang; 2007:233). Fakat bir başka bakış açısıyla da gelişmekte olan ülkelerin rekabet avantajını elinden alan yada kısıtlayan bir uygulamadır. Ama ne olursa olsun yeşil engellerin neticede gelişmekte olan ülkelerin yeşil ekonomi politikalarının oluşmasında önemi büyüktür.

Pek çok insan yeşil ekonomi kavramının uluslararası arenada genel kabul görmesi ve yaygın bir şekilde uygulamaya başlaması ile ekonomik büyümenin pahalılaşacağından endişe duymaktadır. Bu çok arzulanan bir durum değildir. Ama unutulmamalıdır ki dünya kaynaklarının kirlenerek ya da yok edilerek sınırlandırılması da neticede üretilen ürünlerin pahalılaşmasına sebep olacak ve ekonominin sürdürülebilirliğine zaman içerisinde engel koyacaktır. Bu düşünceyle bağlantılı olarak Choi (1994:37), çevre için sermayede olduğu gibi uygun ücret ödemeye çaba gösterirsek, hızlı ekonomik büyümenin çevresel korumayı destekleyeceğini belirtmektedir.

6. Türkiye'de Yeşil Ekonomiye Geçiş Çabaları: Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Yeni Yatırım Teşvik Sistemi

Ülkelerin yeşil ekonomiye geçiş çabalarının oluşmasında devlet politikasının rolü oldukça fazladır. Klasik iktisat anlayışının "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" felsefesinin bir miktar revize olduğu günümüz dünyasında, devletin ekonomiye müdahale edip edemeyeceğinden ziyade; hangi

alanlarda ve hangi ölçülerde müdahale etmesi gerektiği konusu tartışılmaktadır. Fakat hiç tartışmasız genel kabul gören bir görüş vardır ki, insanlar her zaman rasyonel davranırlar. Yani Adam Smith'in dediği gibi insanoğlu "homoeconomicus" dur. İşte bu nedenle de insanlara çıkarlarına ters gelen herhangi bir şeyi kabul ettirmek mümkün değildir.

Yeşil ekonomiye geçişle ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğinin artırılacağı ve gelecek nesillere bırakılacak değerlerin hem onlara hem de onlardan sonra gelecek nesillere yetecek bir refah düzeyi sağlayacağı genel kabul görmektedir. Fakat esas problem, yeşil ekonomi için gerekli düzenlemelerin yapılmasında kullanılacak olan fonun teminine geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Ne üretici daha yüksek maliyetlere katlanmak istemekte, ne de tüketici daha yüksek fiyatla yüzleşmek istemektedir. İşte bu bağlamda da devletin "olmalı mı, olmamalı mı" şeklinde tartışılan müdahalesine ihtiyaç duyulur.

Her demokratik yada liberal ekonominin ekonomik geçmişinde bazı alanlarda piyasanın işleyişine müdahale ettiği görülür. Bu müdahalelerden bir kısmı piyasayı arzulan bir işe sevk etmek için uygulanan teşvik ve sübvansiyonlar olarak karşımıza çıkar. Teşvikler, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (2007a:1) yapmış olduğu tanımlamaya göre; belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine kıyasla daha fazla ve daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeleri anlatır.

Türkiye Cumhuriyeti ekonomi tarihinde planlı döneme geçişin özel bir önemi olduğu kabul edilir. Bu önemin ortaya çıkmasında 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın rolü gerçekten çok fazladır. Fakat maalesef 1963-1977 yıllarını kapsayan ilk üç beş yıllık kalkınma planında çevrenin sürdürülebilirliği konusunda alınması gereken tedbirlere hiçbir şekilde rastlanmamaktadır². Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) çevre kirliliği konusuna ilk defa değinen ve en önemli sorun olarak toprak aşınmasına dikkat çeken plan konumundadır³. Ekonomik sürdürülebilirlik için çevresel sürdürülebilirliğin gerekliliğine ilk kez ayrıntılı bir şekilde yer verilen kalkınma planı Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) olmuştur. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi Türkiye ekonomisinin ithal ikameci kalkınma politikalarını terk edip, dışa açık kalkınma politikalarına ağırlık verdiği dönemdir. 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında hazırlanmış ve uygulama aşamasına girmiştir. Çevre konusunda hızlı kalkınma sürecinin ortaya çıkardığı sıkıntılara ilk kez bu kadar detaylı yaklaşan ve devlet teşviklerine ağırlıklı olarak yer veren ilk kalkınma planı olarak dikkat çekmektedir. Yine bu

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1963, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1968, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1973.

³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1979).

planla yatırım projelerinde “Çevresel Etki İrdelemesi Raporu” hazırlanması konusuna da yer verilmiştir⁴.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) çevrenin korunması ve etkin bir şekilde kullanılması gereği üzerinde çok daha yoğun bir şekilde duran bir plan olarak dikkat çekerken; Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) ise; Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının etkileriyle hazırlanan bir plan görünümündedir. 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun yetersizliğine değinilmekte ve bu kanunun önemli ölçüde yeniden düzenlenmesi gereğine yer verilmektedir⁵. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çevre ile ilgili sürdürülebilirlik kavramlarının çok fazla yer almadığı bir plan olarak dikkat çekmektedir⁶.

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın vizyonu ise “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak belirlenmiş ve bu vizyona ulaşabilmek için belirlenen temel ilkelerden bir tanesi de “doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması” esası olarak kaydedilmiştir (1 Temmuz 2006 tarihli 26215 sayılı Resmi Gazete). Çevre politikası ve yönetimi ile ilgili olarak ortaya konulan stratejik amaç da “gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakların koruma/kullanma koşullarının belirlenmesi ve bu kaynaklara herkesin adil ve sağlıklı ulaşımını sağlayacak çevre yönetiminin kurulması” olarak açıklanmıştır (DPT, 2007b:66). Belirlenen bu vizyon ve temel ilkeler çerçevesinde rekabet gücünün artırılması için çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesinin önemine de ayrıca değinilmektedir (1 Temmuz 2006 tarihli 26215 sayılı Resmi Gazete). Hatta Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda da son yıllarda birçok alanda gerçekleştirilen yapısal reformlar ve sağlanan makroekonomik istikrar sayesinde elde edilen verimlilik artışına rağmen, çevrenin korunması ve kentsel altyapıdaki yetersizlikler neticesinde Türkiye’nin rekabet gücünün yeterince geliştirilemediği konusuna yer verilmektedir (DPT, (2007c:20).

Türkiye, tüm gelişmekte olan ülkelerin yaşamakta olduğu hızlı nüfus artışı ve sanayileşme sürecinin ortaya çıkardığı doğal kaynak tahribatı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Ayrıca çevresel yönetimin sağlanmasında karşılaşılan kemikleşmiş bir takım problemler olduğu da kesindir. Bu problemlerin özünde; yönetim organları arasında düzgün bir işbölümünün yasal çerçevede oturtulamamış olmasının görev karmaşası ve yetki boşluğu doğurması, yapılan çalışmaların

⁴Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1985 ve ESER,Emre (2011) Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler (Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Nisan 2011.

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1990 ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 1996.

⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 2001.

uygulamaya geçirilememesi ve sadece kağıt üzerinde kalması, kamu yönetimi konusunda gerçekleştirilen revizyonların genelde acele ve kamuoyunun öngörüsüne sunulmadan faaliyete geçirilmesi gibi yetkinsizlikler yer almaktadır. Türkiye’de çevre konusunda bilinçlenmeye yardımcı olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) aslında oldukça özverili çalışmaktadır. Fakat bu kuruluşların önündeki en önemli sorun proje geliştirme ve uygulama konusunda yaşadıkları finansal sorunlardır. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporlarının gerekli hassasiyet gösterilmeksizin düzenlenmekte olması hatta bu düzenlemelerin genelde yabancı firmalarca gerçekleştiriliyor olması bir diğer sorundur. Çevre finansman politikasının etkin bir yapıya kavuşturulamamış olması, özel sektöre çevre yatırımlarında ağırlık kazandırılmamış olması ve yine bunlarla ilgili olarak çevre maliyetlerinin muhasebe kapsamına alınmamış olması, etkin ve doğru çevre-maliyet analizlerinin yapılmasının önünde engel oluşturmaktadır⁷.

Çevresel düzenlemeler, bir diğer tanımlamayla yeşil yapılanmanın teşekkülü, büyük ölçüde enerji ve ulaştırma altyapısının düzenlenmesi ve yeniden organizasyonu ile ilgilidir. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği üretimde kullanılan enerjinin sürekliliği, güvenli oluşu ve düşük maliyetle temini ile daim kılınabilir. Doğal olarak enerji talebi karşılanırken çevresel zararların asgari düzeye indirilmesine ve mevcut enerji kaynaklarının etkin kullanımına ihtiyaç vardır. Ulaştırma konusu da ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğinde özel bir önem arz eder. Bu bağlamda da hava alanlarının ve karayollarının hizmet kapasitesinin çevreye duyarlılık göz önüne alınarak daha etkin bir yapıya kavuşturulması bir zorunluluk olarak görülmelidir. Zaten bu konuyla ilgili ayrıntıya Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda da yer verilmektedir (DPT, 2007c:69-73).

5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu” nun başvuru süresi 2009 yılında sona erdiği için, 2009/15199 sayılı Karar ile, sektörel, bölgesel ve ölçeksel öncelikler dikkate alınmak kaydıyla çevre koruma faaliyetlerine yönelik yatırımların çeşitli teşvik tedbirleriyle desteklenmesini öngören yeni yatırım teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir (2009/15199 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar-16.07.2009 tarih, 27290 sayılı T.C. Resmi Gazete). Türkiye’de yürürlüğe giren bu son teşvik sisteminin de, dünya genelinde yaşanan değişimden yoğun bir şekilde etkilenmiş olduğu gözlenmektedir. Her ne kadar istihdam, yatırım, ihracat gibi klasik teşvik alanlarına bu teşvik sisteminde yer verilmiş olsa da, çevrenin korunması gibi alanların da teşvik kapsamına alınması dikkat çekicidir.

2009/15199 sayılı Karar’da çevre koruma faaliyetlerine yönelik yatırımların faiz desteği ile desteklenmesi öngörülmekte ve III. ve IV. Bölgelerde yapılacak yatırımlar ile bölge ayrımı yapılmaksızın çevre korumaya yönelik yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli

⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız; Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 2007 ve Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı, Ankara 2007.

kredilerin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının en fazla %70'ine kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kar payının belirli oranlar çerçevesinde hazinece karşılanması hükmü yer almaktadır. 2009/15199 sayılı Karar çerçevesinde çevre korumaya yönelik Türk Lirası cinsinden kullanılan krediler için uygulanacak faiz desteği 5 puan olarak tespit edilirken, döviz cinsinden kullanılacak krediler için bu destek 2 puan olarak belirlenmiştir.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 29. maddesi gereğince çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine ilişkin faaliyetler teşvik tedbirlerinden yararlandırılmaktadır. Ayrıca yine 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 18. maddesi çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla; çevre kirliliğini önleme fonunun tahsilinden bahsetmektedir. İthaline izin verilen kontrole tabi yakıt ve atıkların CIF bedelinin %1'i ile hurdaların CIF bedelinin %0,5'i oranında alınacak miktar ve büyükşehir belediyeleri su ve kanalizasyon idarelerince tahsil edilen su ve kullanılmış suları uzaklaştırma bedelinin %1'i çevre katkı payı olarak tahsil edilir (11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete-2872 sayılı Çevre Kanunu).

Yeşil ekonominin dizaynı için "yeşil projelere", dünya ülkelerinin tümünde olduğu gibi Türkiye'de de hem ulusal finans kurumlarınca, hem de Dünya Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası gibi uluslararası finansman kuruluşlarınca uzun vadeli düşük faizli krediler verilmektedir (Kızıloca, 2012:24). Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) çevrenin korunması bağlamında; eko-verimlilik (temiz üretim/sürdürülebilir üretim) anlayışı çerçevesinde temiz üretim teknolojilerinin uygulanmasına yönelik uygulama projelerini; Türkiye'nin dünyada artan enerji fiyatları karşısında, özellikle enerji yoğun sektörlerde rekabet gücünün korunmasına yönelik projeleri ve yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi ile ilgili yatırım projelerini desteklemektedir (www.oka.org.tr/ContentDownload/okatesvikvedesteklerekitap18082011.pdf erişim tarihi 29.04.2012).

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TURSEFF) Avrupa Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası bünyesindeki Temiz Teknoloji Fonu tarafından finanse edilmekte (Kızıloca, 2012:24) ve bu kredi enerji verimlilik yada yenilenebilir enerji projelerine yatırım yapmak isteyen endüstriyel firmalar, ticari girişimciler ve özel konut sahiplerine yönelik kredileri içermektedir (www.oka.org.tr/ContentDownload/okatesvikvedesteklerekitap18082011.pdf erişim tarihi 29.04.2012).

Yapılan inceleme sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, hazırlanan kalkınma planları ve bu planların işlerlik kazanmasında yürürlüğe konulan çevreyle ilgili yasal düzenleme ve teşvikler oldukça önemli gelişmeler olarak kabul edilebilir. Fakat AB'ye tam üyelik sürecinde bu düzenlemelerin yeterli gelip gelmeyeceği tartışılabilir bir konu olarak gündemdeki yerini korumaktadır ve korumaya da devam edecek gibi görünmektedir.

SONUÇ

Artan insan ihtiyaçları, endüstriyel ürünler, enerji, gıda, ulaşım ve etkin atık yönetimi sürdürülebilir kalkınma için büyüyen bir sorundur. Biz dünyanın doğal, fiziksel ve kimyasal sistemini korumazsak, uzun vadede insan ihtiyaçlarını karşılamamız imkansız hale gelecektir. Bu nedenledir ki küreselleşmenin etkisi altındaki dünya ticaret ve ekonomisinin yeşil üretim ve çevre korumasına olan eğilimi göz ardı edilmemelidir.

Günümüzde ülke ekonomilerinin sürdürülebilirliği; çevresel içerikli kaynakların sürdürülebilirliğini ve öncelikle de ülkelerin refah düzeylerini ve hayat standartlarındaki gelişmeyi büyük oranda tehdit etmektedir. Çevrenin tahribatındaki artış ile yoksulluktaki artış birbiriyle yakından ilişki içerisindedir. Çünkü insanlar geçimlerini sağlamak için yakın çevrelerindeki doğal kaynakları yoğun bir şekilde tahrip ederler. İşte bu noktada yeşil ekonomi, ekonomik ve çevresel kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak adına önemli bir araç haline dönüşür.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları sektörel altyapı, ekonomik kalkınmalarının daha az etkin olmasına sebep olurken, hızlı ekonomik kalkınma isteği daha fazla kirleten teknolojilerin kullanımını teşvik edebilmektedir. Fakat kalkınmanın hızının artırılması için mutlaka çevreye zarar veren uygulamaların kullanılması gerekmez. Devlet politikasının çevreye dost üretim teknolojilerinin kullanımını teşvik etmesi ile gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın çevresel açıdan daha sürdürülebilir bir yapı kazanması sağlanabilir. Fakat ne olursa olsun bu ülkeleri yeşil ekonomiye ikna etmek oldukça zordur. Çünkü neticede yeşil ekonomiye geçiş pahalı teknolojilerin kullanımını gerekli kılar.

Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına, özellikle de bu amaca ulaşırken çevre ile ilgili konularda ulusal ve uluslararası çerçevede alabildiğine duyarlı tekniklerle hareket etmeye ihtiyacı vardır. Bu hassasiyet Türkiye-AB ilişkilerinde de önemli bir rol üstlenecektir. Burada çevre ile ilgili olarak gerçekleştirilecek düzenlemelerin sadece AB üyeliği kapsamında değerlendirilmesi yanlış olabilir. Tam üyelik süreci gerçekleşse de gerçekleşmese de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve uluslararası arenada rekabet gücünün kazanılmasında bu düzenlemelere her halükarda ihtiyaç vardır. AB'nin olumlu etkisi, bu sürecin tamamlanmasında yarattığı genel baskı olarak değerlendirilebilir. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi; çevre konusunda yapılması gereken düzenlemeler hem zaman hem de maddi açıdan oldukça zorlu bir yapı ortaya koyar.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yeşil ekonomi sürecini başlatmaktan ziyade, bu süreci devamlı kılmak daha fazla önem arzeder. Bu amaca hizmet edebilmek için yapılabilecekleri ve alınması gereken tedbirleri birkaç başlık altında toplamak mümkündür:

Devletten Beklenecekler:

- Çevre sorunlarının hükümet politikası olmaktan çıkarılıp, devlet politikası olarak kabul edilmesinin sağlanması
- Çevreyi korumak adına yatırım teşviklerinin sağlanması ve bu teşviklerin etkinliğinin kontrol edilmesi
- Çevresel değerlere saygılı kümelenmelere destek olunması
- İşletmelerin kurumsal kimlik kazanmaları yönünde bilinçlenmeleri için eğitim programları düzenlenmesi ve bu sayede çevreye verilecek önemin artırılması.
- Diğer devletlerle çevre konusunda ortak hareketin sağlanması.

İşletmelerden Beklenecekler

- Özellikle kurumsallaşmış işletmelerin sosyal sorumluluk projelerinde çevresel değerleri ön plana çıkaran projelere ağırlık vermesi ve bu projeleri medya aracılığı ile tüm kamuoyuna duyurması
- AR-GE ağırlıklı çalışmalarla ön plana çıkan işletmelerin, çevreyi dikkate alan inovatif faaliyetlere yönelik çalışmalara öncelik vermesi
- Kurumsallaşma sürecini tamamlamış işletmelerin, bu süreci tamamlayamamış işletmelere; çevreyi destekleyici her tür projede destek olması.

Uluslararası Kuruluşlardan Beklenecekler

- Çevreyle ilgili alınan kararların sadece kağıt üzerinde kalmasının önüne geçilmesi için, gerekli yatırım gücünün ortaya konması
- Uluslararası finans kuruluşlarının gerçekten çevre adına pozitif yapılanmaya giren ülkelere hibe şeklindeki yardımlarının artırılması
- Çevrenin sürdürülebilirliğine farklı açılardan yaklaşan kuruluşların, aynı ortak amaçta birleşmelerinin sağlanması.

Yararlanılan Kaynaklar

- AĞCA, B. (2003) "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos-4 Eylül 2002)" T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues-7/kalkinmazirvesi.htm>.
- AKSU, C. (2011) Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre, Güney Ege Kalkınma Ajansı
- ALTUNKASA, F. and USLU, C. (2004) "The Effect of Urban Green Spaces in Upper Northern Urban Development Area of Adana (Turkey)," *Tubitak Journal*, Vol. 28, pp. 203-209.
- BARBIER, E. (2011) The Policy Challenges for Green Economy and Sustainable Economic Development, *Natural Resources Forum* 35, pp. 233–245
- BARBIROLI, G. (2011:24) Economic consequences of the transition process toward green and sustainable economies: costs and advantages, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology* Vol. 18, No. 1, February 2011, 17–27
- BARLAM, S. and DRAGICEVIC, S. (2005) "Attitude towards Urban Green Spaces; Integrated Questionnaire Survey and Col-laborative GIS Techniques to Improve Attitude Measurement," *Elsevier: Landscape and Urban Planning*, Vol. 71, No. 2-4, pp. 147-162.
- BARRY, J. (2009) "It Ain't Easy Being Gren": Sustainable Development between Environment and Economy in Northern Ireland, *Irish Political Studies*, 24:1, 45-66
- BARTELMUS,P. (1999), Green Accounting For A Sustainable Economy Policy Use And Analysis Of Environmental Accounts in the Philippines, *Ecological Economics* 29, 155–170
- BOLUND, P. and SVAN, H. (1999) "Ecological Services in Urban Areas," *Elsevier Sciences: Ecological Economics*, Vol. 29, pp. 293-301.
- CHOI,Y. (1994) A Green GNP Model and Sustainable Growth *Journal of Economic Studies* Vol. 21 No. 6, pp. 37-45.
- DALY,H.E. (2007) *Ecological Economics and Sustainable Development: Selected Essaysof Herman Daly*. Massachusetts: Edward Elgar Publishing
- DPT (1963) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara
- DPT (1968) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), Ankara
- DPT (1973) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), Ankara
- DPT (1979) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara
- DPT (1985) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara
- DPT (1990) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara
- DPT (1996) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara
- DPT, (1998) Türkiye Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara
- DPT (2001) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara

- DPT (2007a) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
- DPT (2007b) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
- DPT (2007c) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara
- ERTÜRK, H. (2011) Çevre Politikası, Ekin Basın Yayım Dağıtım, Bursa
- ESER, E. (2011) Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler (Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Nisan 2011.
- GRAHN, P. and STIGSDOTTER, U.A. (2003) “Landscape Planning and Stress,” *Urban Forest: Urban for Urban Green*, Vol. 2, pp. 001-018.
- HAQ, S.M.A. (2011: 601-603) Urban Green Spaces and an Integrative Approach to Sustainable Environment *Journal of Environmental Protection*, 2, 601-608
- <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/okatesvikvedesteklerekitap18082011.pdf>
- KAYA, Y. ve BIÇKI, D. (2006) “Sürdürülebilirlik” Argümanı ve “Derin Ekolojik” İtiraz, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi 8/3, 231-249.
- KILIÇOĞLU, P., (2005) Türkiye’nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme, Turhan Kitapevi, Ankara.
- KIZILOCAK, E. (2012) Ucuz Kredi Yağmuru, Para Haftalık Ekonomi Dergisi, 8-14 Nisan 2012, İstanbul
- KUMAR, B. and KUMAR, P. (2011), Green Economy: Policy Framework for Sustainable Development, *Current Science*, Vol. 100, No. 7, 10 April 2011, pp.960-962
- LOURES, L., SANTOS, R. and THOMAS, P. (2007) “Urban Parks and Sustainable Development: The case study of Partimao city, Portugal,” *Conference on Energy, Environment, Ecosystem and Sustainable Development*, Agios Nikolaos, Greece.
- MASAKAZU, I. (2003) “Urbanization, Urban Environment and Land Use: Challenges and Opportunities,” *Asia-Pacific Forum for Environment and Development Expert Meeting*, Guilin, 23 January .
- MEISTER, M. and JAPP, P.M. (1998) “Sustainable Development and The Global Economy: Rhetorical Implications for Improving The Quality of Life”, *Communication Research*, Vol 25, Issue 4, pp. 399-421
- T.C. Resmi Gazete, 1 Temmuz 2006 tarihli 26215 sayılı
- T.C. Resmi Gazete, 16 Temmuz 2009 tarihli 27290 sayılı
- T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1983 tarihli 18132 sayılı
- TÇSV - Türkiye Çevre Sorunları Vakfı (1991) Ortak Geleceğimiz, TÇSV Yayını, Ankara

- USLU, O. (1997) Ekonomik ve Ekolojik Uygulamalarda Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeri, Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulaması, TÇV, Aralık
- XION-JUN, W. (2009) "Analysis of Problems in Urban Green Space System Planning in China," *Journal of forestry Research*, Vol. 20, No. 1, pp. 79-82.
- YIKMAZ, R. F. (2011) Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi (Uzmanlık Tezi), TC Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Sosyal Sektörler ve Ek Koordinasyon Genel Müdürlüğü
- YUJING, W. and HUIHUANG, L. (2007) Green Barriers from the Standpoint of Sustainable Development *Journal of Economic Policy Reform* Vol. 10, No. 3, 233–240, September